

**Dilqəm
ƏHMƏD**

Rusyanın Şimali Qafqazı işgalindən sonra bu ölkənin görkəmlı şəxsləri istiqlal mübarizəsinə Avropada davam etdirilər. Həmin şəxslərdən biri də məşhur Şeyx Şamilin oğlu Məhəmməd Səid Şamildir.

Səid Şamil 1901-ci ildə Mədinədə doğulub. Atası şeyx Şamilin kiçik oğlu Məhəmməd Kamıl paşa, anası Nəbiha xanım idi. Bu ailənin Naciye və Nəcəbat adlı iki qızı da olub.

Şamilin nəvəsi sonralar Qatalasaray liseyi kimi tanınan Məktəb-i Sultanidə təhsil alıb. Babası çox da uzaq olmayan keçmişdə ruslara qarşı silahlı mübarizə ilə bütün Qafqazda məşhur olduğu üçün bolşeviklərlə mücadiləyə onun oğlu dəvət edilir. Lakin Kamil paşa yaşılı və xəstə olduğu üçün onu

oğlu Səid Şamil əvəzlayır. O, 1920-ci ilin oktyabrından 1921-ci ilin martına qədər silahlı döri nişə rəhbərlik edir. Rus qüvvələri qarşısında tab gətirə bilməyən Səid bəy bəzi silahdaşları ilə birgə Gürcüstana, oradan da Türkiyəyə yola düşür.

Azərbaycan, Türküstan, Gürcüstan və s. ölkələrin mühacirləri kimi II Dünya müharibə-

qəbul edilməsində önemli rol oynayır. II Dünya müharibəsi illərində Berlinə dəvət edilsə də, almanlarla anlaşmayıb Türkiyəyə qayıdır. Burada "Şimali Qafqazlılar Türk Kültür və Yardımlaşma Dərnəyi"nin qurucularından olur. Elecə də 1978-ci ildə bu dərnəyin yaratdığı "Şamil Təhsil və Kültür Vəqfi"nin də yaradıcıları arasında yer alır.

Səid bəy 1981-ci ildə həzziyərətine gedir. Orada zəmzəm suyu ilə dəstəməz alarkən ürəyi gedərək yere yıxlır, başından ağır yaralanır. Səudiyyə Ərəbistanında ölmək isteməyen Şamili İstanbul'a getirirler. Eva qayıtdıqdan bir neçə gün sonra - 21 mart 1981-ci ildə bu

Battal Taymas, Sədri Maqsudi Arsal, Həmdullah Sübhi Tanrıövər və başqları mərhum haqqında xatira və fikirlərini bölüşürler. Şimali Qafqaz adına danışanlardan biri də Şeyx Şamilin nevəsi Səid Şamil olur.

O, çıxışında daha çox Rəsulzadənin partiyaçılıq fəaliyyəti üzərində dayanır:

"Azərbaycanlı həmşəhrilərim və qardaşlarım! Tarix boyunca sizinle müqəddar birliyi qurmuş olmamızın hesabı ilə böyük matəmimizin acisini sizin qədər biz də hiss etməkdəyik. Bir tavan altında sizinle əməkdaşlıq etməkdə olan Şimali Qafqaz Türk Kültür Dərnəyi adına sizə başsağlığı verirəm. Bu başsağlığında bütün şimali qafqazlıların tərcümənaməyəm desəm, həqiqəti ifadə et-

Şeyx Şamilin nəvəsi: "Rəsulzadəyə qıbtə edirdik"

şəhərdə vəfat edir, Qaraca Əhməd məzarlığında dəfn olunur.

Türk, əreb, fransız və rus dillərini bilən Səid Şamil "Mongnards du Caucase" (Paris 1930), "Xitab müməssil əl-Qafqazi" (Dəməşq, 1956), "Dış Türkler və Sosyalizm" (İstanbul 1971), "Yahudi Davası və Filistin" (İstanbul 1976, 1991) kimi əsərlərin müəllifi olub.

Şamil Rəsulzadə haqqında

Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurucusu Məhəmmədəmin Rəsulzadə 6 mart 1955-ci ildə Ankarada vəfat edir. Martin 13-də İstanbulda Azərbaycan Kültürünnü Tanıtma Dərnəyinin binasında onunla bağlı anım mərasimi keçirilir. Mərasimdə İstanbulda yaşayan mühacir azərbaycanlılar (Əhməd Cəfəroğlu, Mirzəbala Məhəmmədzadə və s.) ilə yanaşı türk ellərinin məşhur siyasi xadimləri də iştirak edirlər. Zəki Vəlidli Toqan, Cəfər Seydahməd Krimər, Abdullah Battal Taymas, Sədri Maqsudi Arsal, Həmdullah Sübhi Tanrıövər və başqları mərhum haqqında xatirə və fikirlərini bölüşürlər. Şimali Qafqaz adına danışanlardan biri də Şeyx Şamilin nəvəsi Səid Şamil olur...

miş olaram. Məndən əvvəl danışan hörmətli dostlar mərhumun qabiliyyətlərini və məfkurəvi baxımından etdiyi xidmətlərin əzəmetini çox yaxşı açıqladılar. Mənə söyləyəcək söz saxlamadılar. Bu səbəblə, eyni şeyləri təkrar etməmək üçün söylənməyən bir neçə mövzuya temas edəcəyəm.

Öziz qardaşlar, Əmin bəyin burada açıqlanmayan partiya idarəciliyi vardır. Onun bu bacarığı yalnız Azərbaycan türklərini deyil, rus məhkumu bütün türk ellərini əlaqədər edər. Səbəbi: 1. Rus imperializminin qurbanı olan türk və müsəlman varlıqlar uğradıqları işgal nəticəsində dövlət idarəciliyini itir-

Varsəva 1832

sında partiyası hesabına qara xalqın dərdlərini ələ almışdır. Sosial mövzuları real və modern zehniyyətlə formullaşdırmaq bəsirətini göstərmişdir. Müsavat partiyası bugünkü mənası ilə bir sınıf partiyası deyildi. Fəqət cəmiyyəti təşkil edən siniflərin həyatı davalarını bir baxımda ələ almış və ictimai ədalət məfhumu ilə həlli nəçəfmişdir. Bu baxımdan Müsavat partiyası müasirleri arasında nüfuz qazanmışdır. Bu, inkar edilməz bir həqiqətdir; 3. Nəhayət, Rəsulzadə Əmin bəy üzərində aldığı davaların öhdəsindən gələn və bunların məhiyyətini bilən müsbət şəxsiyyətdir. Baxın, əsrlər boyu bu məməlekətə müxtəlif türk ellərindən davamlı surətdə köçər olmuşdur.

Bu mühacirlərin hamısı vətən sevdalıları idi. Fəqət onların heç birisi Məhəmmədəmin Rəsulzadə kimi gələr-gelməz işə başlamamış və onun kimi nəşrlər etməmişdir. Neticədə Rəsulzadənin Azərbaycan davasına təmin etdiyi tanımı onlar zamanında öz davalarında edə bilməmişdilər. Bu baxımdan biz şimali qafqazlılar mərhuma qibət ilə baxıraq. Rəsulzadə Əmin bəy bu səbəbdən həyatı boyanca çox təzyiqlərə məruz qaldı. Onun məhsuldar çalışmalarları və mövcudluğu bu təzyiqləri artırırdı. Mən şəxən mərhuma çox müzakirə və münaqışlər etdim. Lakin əsas principdə hər zaman ortaş idik. 34 illik mühacirət həyatında mühüm bütün təşəbbüsleri əl birliyi ilə etdik. Son səyahətə belə birlikdə getmişdik. Əmin bəy gözlərinin artıq əbədiyyətə qapılmışdır. Azərbaycan milli hərəkatı ən qüvvətli mücahidini itirmiş və ziyyətdədir. Bunu biz sizin qədər başa düşürük. Buna görə böyük matəmimizdə bütün qəlbimizlə iştirak edirik. Mərhuma rəhmet diləyirik. Başımız sağ olsun!".

Səid Şamil, elecə də digər Şimali Qafqaz nümayəndələrinin Azərbaycan mühacirləri ilə münaqışları barədə isə növbəti yazılarımızda məlumat verəcəyik.

sinə qədərki dövrədə Səid Şamil də Şimali Qafqazın təmsilçisi kimi qurulan təşkilatlarda yer alır. Prometey təşkilatında təmsil olunan Səid bəy həm də Qafqaz Dağlıları Xalq Partiyasının da qurucusu olur. Bu kimliklə Türkiyə, Fransa, İngilterə, Çexoslavakiya, Polşa kimi ölkələrin təmsilçiləri ilə müناسibət qurur.

O, Quds müftisi Əmin el-Hüseynin dəvəti ilə 7 dekabr 1931-ci ildə həmin şəhərdə baş tutan İslam Konfransında iştirak edir, sədərətdə ən gənc divan üzvü olmasına baxmayaraq kommunizm əleyhinə qərarlarını